

REGIONALIZACIJA SLOVENSKEGA POSELITVENEGA PROSTORA V ITALIJI

Pavel Stranj

UDK 711.2 (450.36-863)

REGIONALIZACIJA SLOVENSKEGA POSELITVENEGA PROSTORA V ITALIJI

Pavel Stranj, Slovenski raziskovalni inštitut (SLORI), G. Galina 5, 34122 Trst, Italija

Prispevek nakazuje naravne, zgodovinske, družbenogospodarske ter etnične značilnosti posameznih enot, v katere se je izoblikoval današnji poselitveni prostor Slovencev v Italiji.

UDC 711.2 (450.36-863)

REGIONALIZATION OF AREA SETTLED BY SLOVENES IN ITALY

Pavel Stranj, Slovenski raziskovalni inštitut (SLORI), G. Galina 5, 34122 Trieste, Italy

The task represents some natural, historical, socioeconomical and ethnical characteristics of area settled by Slovenes in northeast Italy.

Slovenci v Italiji so običajno opredeljeni na podlagi pokrajine, v kateri živijo. V izrazih, kot so "Slovenci v videmski pokrajini", "Slovenci na Goriškem" in "Slovenci na Tržaškem", najdejo dobri poznavalci te skupnosti glavne značilnosti teh posameznih enot: prvi živijo v razmeroma goratem in slabo razvitem območju in dejansko ne uživajo nobenih narodnostnih pravic; ostali dve komponenti pa živita na razvitejšem območju in, zlasti tržaški del, lahko računata na določeno število mednarodnih pogodb ter državnih zakonov, ki jima priznavajo status zaščitenega manjšine.

Kot poselitveni prostor tako splošno definiranih Slovencev v Italiji se navadno razume območje 36. občin, ki delno ali v celoti zajemajo zahodno jezikovno mejo slovenskega naroda. Tega kriterija se drže še danes tudi politične zahteve slovenskih predstavniških organov v Italiji: priznanje in zaščita manjšine naj bi obsegala vse občine, ki jih opredeljuje ta črta.

Nekoliko podrobnejša razčlenitev naravnih in družbenih enot slovenske poselitve med to črto in današnjo državno mejo navaja navadno šest zaokroženih regij: Kanalsko dolino, dolino Režije, doline v porečju reke Ter, doline v porečju reke Nadiže, goriški obmejni pas ter tržaško pokrajino v celoti.

Vendar tako splošna in zastarela opredelitev posameznih enot slovenskega poselitvenega prostora v Italiji ne ustreza več dejstvom. Že v začetku tega stoletja je bilo opaziti težnjo prebivalcev goriškega Krasa, da se premikajo bliže Furlanski nižini. Po drugi svetovni vojni pa je demografska in gospodarska struktura Beneča-

nov (prebivalcev Režije, terskih in nadiških dolin) doživela izredno krizo, ki je v nekaj desetletjih pahnila več kot polovico prebivalstva v sosednja furlanska območja, ali pa na tuje.

Zaradi teh in drugih pomembnih premikov in preobrazbe strukture prebivalstva je potrebna bolj podrobno razčlenjena regionalizacija slovenske prisotnosti v deželi Furlaniji Julijski krajini. V tem prispevku so nakazani obrisi take regionalizacije, ki je zgrajena na dveh metodoloških omejitvah: upoštevana je le vzhodna polovica dežele, ki pa gotovo vključuje ogromno večino vseh Slovencev v tej upravni enoti; kot osnovna prostorska enota so upoštewane posamezne občine v celoti, ne glede na njihovo notranjo razčlenjenost (slika 1).

Prikaz, ki je del širše zasnovane študije, ki jo izvaja avtor v okviru svojega raziskovalnega področja na SLORI, je potrebno jemati le kot delovno hipotezo na podlagi dosedanjih ugotovitev manjšinskih raziskovalcev.

VIDEMSKA POKRAJINA (osem enot):

- Kanalska dolina. Obsega tri gorate občine (Tabljo, Naborjet - Ovčjo vas ter Trbiž). Zgodovinsko so vse tri spadale v okvir Koroške (do leta 1918) in so zato doživele močno germanizacijo. Slovenci so osredotočeni v trikotniku Ukve - Ovčja vas - Trbiž.

- Dolina Režije sovpada z istoimensko občino in je zelo jasno načrtana, točneje zaprta enota, kar razlaga izredno arhaičnost njene slovenske kulturne dediščine.

- Terske doline ali Zahodna Benečija. Julijske Alpe se tu spustijo v predalpski svet in dalje v nižino. Občini Bardo in Tipana

imata še gorati značaj, ostalih šest pa sega iz nižine bolj ali manj visoko: Gorjani, Čenta, Neme, Ahten, Fojda in Tavorjana. Nižina je furlanska.

● Nadiške doline. To je strnjen sklop sedmih občin: Podbonesec, Sovodnje, Grmek, Dreka, Srednje, Sv. Lenart in Špeter. Navadno se jim dodaja tudi Praprotno, ki sicer leži na desnem bregu Idrijce. To je najmočnejše slovensko jedro v videmski pokrajini. Rezija, Bardo, Tipana in sedem nadiških občin so pretežno slovenske.

● Železna dolina z Dunjo in Kluzami. S to enoto zapuščamo območje slovenske zgodovinske poselitve v videmski pokrajini in začenjamo širok pas novejšega naseljevanja. Slovenska prisotnost je skromna (nekaj sto družin), osredotočena v pasu Mužac - Humin.

● Videmsko obmestje. Postopoma se je v sedež pokrajinske uprave in okolico priselilo vsaj 1500 družin, ki pa niso doslej razvile nobene oblike organizirane prisotnosti.

● Vmesno, prehodno območje med Benečijo in Vidmom. Zlasti občine Buttrio, Manzano in S. Giovanni al Natisone, (znani industrijski "trikotnik stolice") so glavni zaposlitveni bazen Benečije. Čedad je mestno središče, h kateremu gravitirajo nadiške doline, občini Moimacco in Premariacco, pa spalna naselja zaposlenih v Vidmu, Čedadu in v trikotniku stolice.

● Furlanska nižina. To je pretežno agrarno območje z nekaj industrijskimi in terciarnimi središči, v katerih je našlo zaposlitev približno sto beneških družin. Sem spada tudi turistično razvita laguna, zlasti Lignano.

GORIŠKA POKRAJINA (pet enot):

● Brda. Občine Dolenje, Krmin in Števerjan obsegajo italijanski rob Brd. Slovenci so večinoma v Števerjanu. Prebivalstvo je v polni meri izkoristilo odlične pogoje za vinogradništvo.

● Občina Gorica. V mestnem jedru in v predmestjih so Slovenci že dolgo trdno zasedrani.

● Goriški Kras obsega slovenski občini Doberdob in Sovodnje, h katerima bi spadala po naravnih značilnostih tudi občina Zagraj.

● vendar je bila ta iz družbenogospodarskega vidika priključena skupini osmih občin, ki jih Slovenci imenujejo Laško. To je industrijski pol goriške pokrajine; temu

lahko dodamo tudi turistično središče Gračež.

● Preostalih 10 občin na Goriškem tvori pretežno agrarni podaljšek Furlanske nižine, ki tudi po jezikovni plati sega do goriških vrat.

TRŽAŠKA POKRAJINA (tri enote):

● Tržaški Kras obsega občine Devin - Nabrežina, Zgonik in Repentabor. Pretežno slovenski sta samo še zadnji dve.

● Občina Trst. Poleg mesta samega in predmestij obsega tudi del kraške planote in s svojim mestnim vplivom pogojuje razvoj in podobo celotne pokrajine. Tu je glavno jedro vseh slovenskih ustanov v Italiji.

● Breg in Milje. Občina Dolina sega delno na Kras, delno pa v istrski fliš, iz katerega je zgrajena tudi miljska občina na istoimenskem polotoku. Dolina je pretežno slovenska, v mestnem jedru Milj pa so Slovenci prisotni že stoletja, čeprav kot majhna manjšina.

Slika 1: Pokrajine slovenskega poselitvenega prostora v Italiji.

